אישים באגרות הראי"ה

הרב ד"ר משה אוירבך

מחנך, מנהל רשת תלמודי התורה "נצח ישראל" במושבות, ולימים מראשי "אגודת ישראל" בגרמניה · תרמ"א–תשל"ו (1881–1976)

17 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הרב ד"ר משה אוירבך נולד בד' באדר א' תרמ"א (1881) בהלברשטט שבגרמניה, בנו של רב העיר. הוסמך לרבנות בבית המדרש לרבנים בברלין בידי הרב דוד צבי הופמן, וקיבל תואר דוקטור באוניברסיטת שטרסבורג.

בסוף שנת תרס"ט (1909) עלה לארץ ישראל, מטעם אגודת החרדים בפרנקפורט, כדי לייסד ולנהל בתי ספר דתיים במושבות: תחילה תלמוד התורה בפתח תקווה, ואחר כך בראשון לציון, ברחובות, בעקרון, בגדרה ובחיפה, וגם בתי ספר לבנות. רשת זו נקראה "נצח ישראל". בשנת תרע"ז (1917), כשהצבא הבריטי התקרב, עזב את הארץ בהיותו אזרח גרמני. אחר כך לימד בבית המדרש לרבנים בברלין והיה מראשי "אגודת ישראל" ותנועת "עזרא" בגרמניה. נפטר בט' בניסן תשל"ו (1976).

הרב קוק על ד"ר משה אוירבך

ד"ר אוירבך היה שותפו של הרב קוק בבניין החינוך הדתי במושבות. באייר תרס"ט (1909), כשחיכו לבואו לנהל את תלמוד התורה בפתח תקווה, כתב הרב קוק שסידור בידי "סדרן בקי ומנומס, המוכתר ביראת ד' באמת" הוא "הדבר ויותר עיקרי במלחמת מגן שלנו, נגד כל המהרסים מימין ומשמאל", ואיחל לו רפואה שלמה (כרך א', אגרת רג); עד כסלו תר"ע עיכבה מחלתו את סידור תלמוד התורה (כרך א', אגרת רמ). אחר כך ייסד ד"ר אוירבך בפתח תקווה מכון להכשרת מורים, שתלמידיו באו גם לישיבתו של הרב קוק (כרך ב', אגרת שלט; כרך ב', אגרת שצב), והרב קוק ראה בתוכנית "אשר נתמחתה ביהודה, ע"י עבודתו הנאמנה של חביבנו רב הפעלים ד"ר אויערבאך" דגם לחינוך בגליל (כרך ב', אגרת תח).

הרב קוק וד"ר אוירבך עבדו יחד בענייני תלמודי התורה: תקנות תלמוד התורה ברחובות נחתמו בידי שניהם, ככל הנראה (כרך ב', אגרת נוספות ו); בהכרעה בסכסוך בחיפה נקבע שזכויות הצדדים בתלמוד התורה ייקבעו "ע"פ חות דעתי ודעת הרה"ח ד"ר משה אויערבאך נ"י" (כרך ב', אגרת תעז); הרב קוק התכוון לדבר עמו על תלמוד התורה במחנה יהודה (כרך ב', אגרת תקלד) ולצאת עמו למסע (כרך ב', אגרת שצז), וקיווה שימצא נדיב בגרמניה לממן את תיקון התרומות והמעשרות (כרך ב', אגרת תקכח). כשד"ר אוירבך דיווח שוועד פרנקפורט עומד לבטל את תלמוד התורה בחיפה, פנה הרב קוק בדאגה עמוקה לר' יעקב רוזנהיים ול'אגודת ישראל' (כרך ב', אגרת תקצה). במכתבים אליו עסק הרב קוק בעניין ההברה בתלמוד התורה ברחובות, שבו "הננו חייבים לוותר, אם עי"ז יצאו מאתנו המון תלמידים" (כרך ב', אגרת תריח), ובמצב בעקרון, שבו העיר ש"ראוי להזהיר למלמדים שלא יתערבו בעניני הרכוש" (כרך ב', אגרת תרלח).

בימי מלחמת העולם הראשונה, כשהרב קוק שהה בלונדון, הציע לשלוח כסף לבתו בארץ דרך הרב הורוויץ, ד"ר לוין או ד"ר אוירבך (כרך ג', אגרת תתכז), וכתב לבנו הרצי"ה שיש לחזק את בית הספר

למורים ולמורות "שהתחיל ד"ר אויערבאך נ"י לכונן", ושבו עוסק עתה ד"ר לוין (כרך ג', אגרת תתקב). אחרי המלחמה, בשנת תר"פ (1920), ד"ר לוין ניהל את בית הספר למורים של "נצח ישראל" "כל משך הזמן שד"ר אויערבאך נ"י הוא שרוי בחו"ל" (כרך ד', אגרת איא), ובאלול תר"פ ציפה הרב קוק לביקורם של שניהם (כרך ד', אגרת אנז).

האגרות

כרך א', אגרת רג: ד"ר אוירבך מיועד לסדר את תלמוד התורה בפתח תקווה, והרב קוק מאחל לו רפואה שלמה.

"ובורא רפואות ב"ה ישלח מהרה רפואה שלמה להד"ר היקר מר אויערבאך שי'"

כרך א', אגרת רמ: סידור תלמוד התורה בפתח תקווה התעכב בגלל מצב בריאותו.

"ועד כה היתה המניעה ממצב הבריאות של היקר ד"ר אויערבאך שי'"

כרך ב', אגרת שלט: ייסוד מכון להכשרת מורים בפתח תקווה, שתלמידיו יבואו גם לישיבה.

"נוסד ג"כ ע"י ד"ר אויערבאך וד"ר אליאס הנ"ל בפ"ת מכון לחינוך מורים"

כרך ב', אגרת שצב: ד"ר אוירבך מחנך צעירים להוראה בפתח תקווה - התחלה של בית מדרש למורים.

"ד"ר מ. אוירבאך בפ"ת, מחנך איזה צעירים למורים תחת פיקוחו"

כרך ב', אגרת שצז: אם ד"ר אוירבך יזמין את הרב קוק למסע, הרב קוק ייסע עמו.

"אם ד"ר אויערבאך נ"י יזמינני למסע, קרוב הדבר שאסע עמו בל"נ"

כרך ב', אגרת תח: יש להתייעץ עמו על ייסוד תלמודי תורה בגליל, לפי התוכנית שהגשים ביהודה.

"ע"י עבודתו הנאמנה של חביבנו רב הפעלים ד"ר אויערבאך שי'"

כרך ב', אגרת תעז: בהכרעה בסכסוך בחיפה: זכויות הצדדים בתלמוד התורה ייקבעו לפי דעת הרב קוק ודעתו.

"ע"פ חות דעתי ודעת הרה"ח ד"ר משה אויערבאך נ"י"

כרך ב', אגרת תקכח: הרב קוק קיווה שד"ר אוירבך ימצא נדיב בגרמניה שיממן את תיקון התרומות והמעשרות.

"חשבתי שד"ר אוירבך ימצא איזה נדיב יר"א באשכנז שיקבל זה עליו"

כרך ב', אגרת תקלד: הרב קוק מקווה לדבר עמו על תלמוד התורה במחנה יהודה.

"עם ד"ר אויערבאך נ"י אקוה לקחת דברים ע"ד הנהגת הת"ת במח"ק"

כרך ב', אגרת תקצה: לפי דיווחו, ועד פרנקפורט עומד לבטל את תלמוד התורה בחיפה.

"מכבוד המנהל ד"ר אויערבך שיחי' הננו שומעים"

כרך ב', אגרת תריח: אליו: בעניין מחאת ההורים ברחובות על ההברה - יש לוותר אם ייצאו תלמידים רבים.

"מובן שהננו חייבים לוותר, אם עי"ז יצאו מאתנו המון תלמידים"

כרך ב', אגרת תרלח: אליו: המצב בעקרון מחייב את בואו, והמלמדים לא יתערבו בענייני רכוש.

"ע"ד המצב בעקרון ת"ו, הנני משער שהכרח הוא שכ"ת בעצמו יבא שמה"

כרך ב', אגרת נוספות ו: ככל הנראה חתום עם הרב קוק על תקנות תלמוד התורה ברחובות.

"ונאום הק' משה אויערבך"

כרך ג', אגרת תתכז: הרב קוק מציע לשלוח כסף לבתו בארץ דרך הרב הורוויץ, ד"ר לוין או ד"ר אוירבך.

"או לד"ר לוין או לד"ר אויערבאך, שהם ימסרו את הכסף לבתי' תחי'"

כרך ג', אגרת תתקב: יש לחזק את בית הספר למורים ולמורות שהחל ד"ר אוירבך לייסד.

"וביה"ס למורים ומורות שהתחיל ד"ר אויערבאך נ"י לכונן"

כרך ד', אגרת איא: ד"ר לוין מנהל את בית הספר למורים של 'נצח ישראל' כל זמן שד"ר אוירבך בחוץ לארץ.

"כל משך הזמן שד"ר אויערבאך נ"י הוא שרוי בחו"ל"

כרך ד', אגרת אנז: הרב קוק מצפה לביקורם של ד"ר אוירבך וד"ר לוין, להתייעץ גם על ענייני הרצי"ה.

"חושבים שיבאו מחר ידידינו הד"רים אוערבאך ולוין"

ראו גם

ד"ר אליאס, שייסד עמו את המכון להכשרת מורים בפתח תקווה. (ד"ר אליאס)

נוסח האגרות – עם ביאור

17 האגרות שבהן נזכר ד"ר משה אוירבך, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז אייר תרס"ט - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

בעניין תלמוד התורה בפתח תקווה: בינתיים יש מלמדים לכל הילדים, אבל חסר מנהל מסודר וירא שמים, והוא העיקר במלחמה נגד המהרסים. הרב קוק מאחל רפואה לד"ר אויערבך, שמיועד לתפקיד.

עיקרי הדברים

- תלמוד התורה בפתח תקווה.
- הצורך במנהל מסודר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז אייר תרס"ט[4].

הררי קודש ישאו שלו'[5] וברכה לכ'[6] רב רחימאי הרב הגאון הגדול, נאזר בגבורה, עוטה אורה, מו"ה[7] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[8],

אחדשה"ט[9] באה"ר[10].

יקרת ימין קדשו, ע"ד[11] הת"ת[12] בפ"ת[13] [תלמוד התורה בפתח תקוה] ת"ו, הגיעתני לנכון, ואודיע בזה לכ"ג שי'[14], שלעת עתה קבלו מלמדים באופן המספיק לכל הילדים, שלא יהי'[15] ביטול תורה דתשב"ר[16]. אמנם מאד הננו מצטערים על העיכוב, כי ההוד וההדר של הסידור המתואר ע"י[17] סדרן בקי ומנומס, המוכתר ביראת ד' באמת, הוא לנו כעת הדבר היותר עיקרי במלחמת מגן שלנו, נגד כל המהרסים מימין ומשמאל. וברוא רפואות ב"ה ישלח מהרה רפואה שלמה להד"ר[18] היקר מר אויערבאך [ד"ר משה אויערבך, שנועד לנהל את תלמוד התורה] שי', ולא יוסיף לדאבה עוד, ויזכה לבא אל הקודש במוקדם האפשרי, ולעמוד ברוח נכון ועז ד' על משמרת הקודש לרומם קרן באור תורה וביראת ד' טהורה, על אדמת הקודש.

מרב הטרדא אקצר ואומר שלו' וברכה, כנה"ר[19] ונפש דוש"ת[20] מקודש, המצפה לישועת ד' על עמו ונחלתו כרצון יראיו וחושבי שמו באמת,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב

10. באה"ר - באהבה רבה
11. ע"ד - על דבר
12. הת"ת - התלמוד תורה
13. בפ"ת - בפתח תקוה
14. שי' - שיחיה
15. יהי' - יהיה
16. דתשב"ר - דתינוקות של בית רבן
17. ע"י - על ידי
18. להד"ר - להדוקטור
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח כסלו תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

דיווח על תלמודי התורה במושבות. בפתח תקווה העיכוב הוא בריאותו של ד"ר אויערבך. בראשון לציון הקצבה אינה מספיקה, כי ההורים פועלים עניים. ברחובות דרוש עוד מלמד. הגיע הזמן לחינוך הבנות, כי הן האימהות של העתיד ומשפיעות על אחיהן. בית המלאכה ב'שערי תורה' גדל ליותר מעשרים תלמידים וזקוק למנהל. הרב קוק מתחיל צעד קטן לקראת הישיבה המרכזית לישוב החדש.

עיקרי הדברים

- תלמודי התורה במושבות.
- הצורך בחינוך בנות.
- בית המלאכה ב'שערי תורה'.
- התחלת הישיבה המרכזית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ראש חודש כסלו תר"עין. [ראש חודש כסלו תר"ע (1909)]

שלו'[4] וברכה מהררי' קודש לכבוד הגאון הגדול עטרת תפארת ומגדל עז, מוהר"ר[5] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[6].

שלו' שלו' בכפילא.

מכתב הדר"ג[7], מצ"ג העבר, [מצום גדליה שעבר] הגיעני במועדו הנכון, ומפני עיכובים רבים ושונים לא עלתה בידי להשיב להדר"ג[8] עד כה.

והנה בדבר פתח-תקוה, נקוה שיהי'[9] מסודר הכל על צד היותר טוב בע"ה[10].

ועד כה היתה המניעה ממצב הבריאות של היקר ד"ר[11] אויערבאך [ד"ר משה אויערבך, שנועד לנהל את תלמוד התורה בפתח תקוה] שי'[12], יחזקהו ד' לעבודת הקודש בעד עמו ונחלתו.

ובראשון-לציון ג"כ[13] ב"ה עומד הדבר להסתדר כראוי, רק שהקצבה שקצבו באסיפה, שני מאות פרנק, לא יספיק, גם עם המעט המתקבץ מהמושבה, לשכור ג"כ מורה לשפה הערבית. כי ע"ד[14] שיתופם של בני המושבות עצמם, אי אפשר לדון על כל המושבות בסגנון אחד. כי בפ"ת[15], המחזיקים בהת"ת[16] המה מעיקרי הבע"ב[17] שבמושבה, ואע"פ[18] שפרנסתם מצומצמת, מ"מ[19] הם משתתפים בכל כחם בשיתוף ממשי, אבל בראשון-לציון רובם של המחזיקים בת"ת[20] הם מהפועלים, שאין להם נחלת שדה וכרם, והם עניים מרודים, שקשה מאד וכמעט אי-אפשר להכביד עליהם אפילו הכבדה כל שהיא. ולענין התועלת המקוה, ודאי דוקא יש לקוות, שמבני עניים כאלה תצא תורה.

וכמו-כן ע"ד רחובות ועקרון, צריך להתאמץ מאד לסדר את המצב, כדי להציל ילדי קודש מפח הכפירה, והבוחר בציון יעזרנו ע"ד כבוד שמו הגדול ב"ה.

עתה הגיעה השעה, שנחל בעה"י[21] איזה צעד מעשי ע"ד יסוד ישיבה מרכזית לישוב החדש, אשר את תמצית תכנה כמדומה שהצעתי איזה פעם קדם הדר"ג שליט"א. עלינו להקדים, כפי היכולת, לעשות דבר ממשי בעד המצויינים שבבעלי כשרון המתגדלים בארץ, לבל ילכו שבי אחרי מוסדי ההרס, ההולכים ונושאים ראש, מפני שיש להם מחזיקים נלהבים מעברים. וישיבה אחת שלמה בצביונה, ממולאת בתורה במובן רחב, ומותמכת בתכסיסי החיים כפי הצורך, תכריע את כל הישוב כלפי זכות, ותכין יסוד לחיי ישראל אמתיים על אדמת הקודש. הנני מתחיל בעה"י כעת איזה התחלה קטנה בזה, ואקוה לאוזר ישראל בגבורה, [מברכות השחר] אשר עד כה חזקני ואמצני, לשאת ביד רמה דגל אש דת קודש, באומץ לב ובלי פחד מכל המפריעים, אשר סביב שתו לנו, [על פי תהלים ג, ז: "אשר סביב שתו עלי"] שיחזק ידי ויאמץ חילי על דרך הקודש הזאת, של יסוד אבן פינה לתחיית תורת אל חי במרכז נחלת ד' של שבי גולה, המחזיקים בידם ראשית פריחת צמיחת קרן ישועה והתחלת דרך לגאולי ד'.

אקוה שהדר"ג[22] שליט"א יבין עד כמה מחשבתי רצויה בזה, ועד כמה הדבר נוגע עד נפש היהדות האמתית בעת כזאת, ליסד לנו על נחלת ד' מכון כזה, שיתן לנו ת"ח[23] כאלה, שיהיו מקובלים על הבריות, ושידעו פרק הגון בכל ענפי התורה, הסובבים את מערכות ההלכה והאגדה, כדי שידעו לכלכל דבר במשפט, [על פי תהלים קיב, ה: "יכלכל דבריו במשפט"] נגד המון העוקרים אשר סבונו כדבורים. [על פי תהלים קיח, יב]

ברחובות, דרוש רק עוד מלמד הגון אחד. זה המלמד, היושב עתה בהת"ת שם, הוא מוכשר מאד לעבודתו, לפי תנאי המקום. אבל כעת, ע"י[24] העזיבה של הזמן העבר, באו רב הילדים אל ביה"ס[25], לדאבון לבבינו. ואם יהי'[26] לנו עוד מלמד הגון אחד, יש לקוות, שלימים הבאים יומשכו כל הנערים, ועכ"פ[27] רובם, אל הת"ת[28], להתחנך ע"פ[29] דרך ד' הנאמנה.

גם הגיע זמן לשים לב לחינוך הבנות. כי אם נקח בידנו רק את חינוך הבנים, והבנות תהיינה מחונכות בבתי הספר, והן הנן האמות שלעתיד, עדיין לא הועלנו בתקנתנו. ואפילו זולת הצפיה למרחוק, כיון שבבית אחד, שבו אח ואחות, כשהאחות מבקרת את בה"ס[30], משפעת היא ברוחה על האח, וכמובן הקלקולים מתגדלים באפס יד, לא כן התיקונים, הצריכים עמל כפים והשגחה מרובה.

כמו-כן דבר גדול ונכבד הוא בית-המלאכה, אשר נוסד פעה"ק[31] ת"ו על יד הת"ת שע"ת[32], [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו] שמטרתה נאמנה לגדל בקרבנו בעלי מלאכה, בלתי בורים מדעת תורה, ומחונכים בדרכי היראה והנה ההתחלה היתה קטנה, ועתה נתגדלה ב"ה בכמה מכונות ותלמידים, יותר מעשרים. אך חסרון אחד צריך להמנות, שמוסד גדול כזה. צריך מנהל שישגיח על הכל, על החינוך המוסרי של התלמידים, שהיא השגחה שונה מאותו החינוך של תלמידי השע"ת[33], המיוחדים לתורה, ועל נימוסי ההנהגה, גם על ההנהגה של הרכוש, שתהי'[34] מסודרת כראוי, ועל דרכי הלימוד של הנערים וארחות חייהם. ומאד היה ראוי, שהאגודה הנכבדה, שהדר"ג שי' יושב בראשה, תשים לב ע"ז[35], לבר איש כזה, בעל השפעה של יראת שמים ושל נימוס נאה, ולתמוך בהוצאה הדרושה לכך, שהמוסד עצמו, בראשית פריחתו, אין בו יכולת לזה.

כללו של דבר, הרבה מאד, יש לנו לעבוד לשכלולה של ארץ חמדתנו, ושיהי[36] השכלול, שכלול אמתי, בנין שסופו להתקיים בעה"י, באשר רוח ד' תניחנו למעלה למעלה. ועלינו להתחזק מאד מאד בעד עמנו ובעד ערי אלהינו, [על פי שמואל ב י, יב] ובעד תורת ד' רוח אפינו. [על פי איכה ד, כ]

אחתום בעתרת שלו' וברכה מקודש, כנפשו הרוממה ונפש אסיר תקוה המצפה לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הדר"ג - הדרת גאונו
8. להדר"ג - להדרת גאונו
9. שיהי' - שיהיה
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ד"ר - דוקטור
12. שי' - שיחיה
13. ג"כ - גם כן
14. ע"ד - על דבר
15. בפ"ת - בפתח תקוה
16. בהת"ת - בהתלמוד תורה
17. הבע"ב - הבעל הבית
18. ואע"פ - ואף על פי
19. מ"מ - מכל מקום
20. בת"ת - בתלמוד תורה
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. שהדר"ג - שהדרת גאונו
23. ת"ח - תלמידי חכמים
24. ע"י - על ידי
25. ביה"ס - בית הספר
26. יהי' - יהיה
27. ועכ"פ - ועל כל פנים
28. הת"ת - התלמוד תורה
29. ע"פ - על פי
30. בה"ס - בית הספר
31. פעה"ק - פה עיר הקודש
32. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
33. השע"ת - השערי תורה
34. שתהי' - שתהיה
35. ע"ז - על זה
36. ושיהי' - ושיהיה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב מרחשוון תרע"א - יפו **נמען:** שם טוב גפן (שליח הישיבה)

דיווח על התקדמות הישיבה: הרב קוק הוסיף שלושה שיעורים בשבוע בספר הכוזרי. הצטרף תלמיד מירושלים. ד"ר אליאס, מורה מפתח תקווה, בא לשיעור בחושן משפט ומשפיע על הדור הצעיר. נוסד בפתח תקווה מכון להכשרת מורים, ותלמידיו יבואו לישיבה פעמיים בחודש. עשירים יראי שמים בגרמניה עומדים לשלוח את בניהם.

עיקרי הדברים

- התקדמות הישיבה.
- שיעורים בכוזרי.
- השפעה על פתח תקווה ועל מכון המורים.
- תלמידים מגרמניה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב מרחשון תרע"א[4].

לכ'[5] ידידי הרה"ח[6] הנעלה ומפואר מו"ה[7] שם טוב גפן נ"י[8], שלו'[9]

וברכה.

מכתביו היקרים קבלנו. כן השילוח השני, ונמסר לב"ב כפי החשבון.

ע"ד[10] הישיבה, [הישיבה הקטנה שייסד הרב קוק ביפו] ב"ה סימני קדמה איכותית נראים במפעלנו. כעת הוספתי את המקצע החביב והיסודי של לימוד חכמת דתנו הקדושה, הפנימית, בהגידי שלשה שיעורים בשבוע את הכוזרי [ספר "הכוזרי" לרבי יהודה הלוי] ע"פ[11] הרצאותי בהרחבה ב"ה.

תלמיד צעיר בעל כשרון מירושלים נתוסף לנו. ואחד מהמורים של הת"ת[12] דפתח-תקוה, ד"ר[13] אליאס, בא בכל עש"ק[14] לשיעור חו"מ[15], והרי הוא ג"כ[16] ת"ל[17] מקבל השפעה רוחנית ממוסדנו, וחוזר ומשפיע ב"ה בגאון ד' על הדור הצעיר שבמושבה החשובה והגדולה שביהודה הנ"ל[18]. והפרי ב"ה כבר ניכר לטובה. נוסד ג"כ ע"י[19] ד"ר אויערבאך [ד"ר משה אויערבך, מחנך בפתח תקוה] וד"ר[20] אליאס הנ"ל בפ"ת[21] מכון לחינוך מורים, שמשתלמים בו איזה צעירים בעלי כשרון, והוסכם שיבואו אלינו ג"כ פעמיים בחדש, להסדר בסידור הרוחני והמוסרי הראוי למטרתנו הכללית. מכל אלה הסעיפים יחד ת"ל הולכת אבוקת האור ומתגדלת, וב"ה[22] בפנים אחרות מביטים כבר הרבה רחוקים על הדת והיהדות, מעת אל עת אשר יופיע יותר אור מגמתנו, וכ"ז מוסיף און ואמץ בלבבי להתחזק בשם ד' להגדלת פעלנו.

כן הובאו ידיעות ע"י ד"ר ענגיל, שמעשירי אשכנז היראים מתעתדים לשלוח לנו מבניהם המצויינים. יאספו נא נדחי עם קודש הנושאים עין אל עז ד', אל טוהר אור תורה, ויקימו לנו אבן בוחן ופינת יקרת

בהררי קודש, בעת התעוררות תחית עם ד' ונצח ישראל.

את המכתב הכללי, תחת הנאבד, הנה שלחנו, וע"ד[23] הדפסתו אם יודיע כ"ת[24] שהוא מוכרח נדפיס בל"נ[25].

ע"ד שנוי שם מישיבה למדרש, מצדי איני מוצא בזה תוכן, אבל דברים שבטעם לעולם אינם שוים לכל.

הנני חותם בברכה באה"ר[26] כנה"י[27],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. לכ' - לכבוד
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. מו"ה - מורנו הרב
8. נ"י - נרו יאיר
9. שלו' - שלום
10. ע"ד - על דבר
11. ע"פ - על פי
12. הת"ת - התלמוד תורה
13. ד"ר - דוקטור
14. עש"ק - ערב שבת קודש
15. חו"מ - חושן משפט
16. ג"כ - גם כן
17. ת"ל - תודה לא-ל
18. הנ"ל - הנזכר לעיל
19. ע"י - על ידי
20. ודו"ר - ודוקטור
21. בפ"ת - בפתח תקוה
22. וב"ה - וברוך השם
23. וע"ד - ועל דבר
24. כ"ת - כבוד תורתו
25. בל"נ - בלי נדר
26. באה"ר - באהבה רבה
27. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד תשרי תרע"ב - יפו **נמען:** ר' אברהם יעקב סלוצקי

הרב קוק אינו רוצה 'לחטט' בפשעי ישראל. העיקר הוא העתיד, ובדרך שלום. התביעות העיקריות: א. פועלים לא יחללו שבת ויום טוב. ב. בבתי הספר תשרור רוח הדת, ולא ילמדו כתבי הקודש בגילוי ראש. ג. הפרדה בין בנים לבנות. ד. התנ"ך לא יילמד לפי ביקורת המקרא. על בית מדרש למורים ולמורות: יש התחלה אצל ד"ר אויערבך ו'תחכמוניו'. כדאי לעודד עליית פועלים צעירים דתיים־לאומיים, ולייסד במה ספרותית דתית־לאומית.

עיקרי הדברים

- אין לחטט בפשעים - העיקר העתיד.
- ארבע תביעות: שבת, רוח הדת, הפרדה, נגד ביקורת המקרא.
- בית מדרש למורים ולמורות.
- פועלים דתיים־לאומיים.
- במה ספרותית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד תשרי תרע"ב[4].

((הר"ר[5] אברהם יעקב סלוצקי [הרב אברהם יעקב סלוצקי, ממבשרי הציונות הדתית ברוסיה] ז"ל[6] הי"ד),

אדון נעלה,

מכתבו הנכבד הגיעני. ומאד הייתי חפץ למלא את רצונו ע"ד[7] ידיעות פרטיות, שיוכלו להשתמש בהן העומדים לבצר את מעמד דת קודש באי"י[8]. אמנם אין הדבר לפי רוחי ללכת לחטט ולמצא פשעי ישראל. די לנו שהפגנו בעת אשר נתמלא הלב מרורות. וכל החפץ לעזור ויש בידו לעזור הלא יוכל לסמוך, כי אלמלא היה כאבנו גדול לא היינו צועקים. וביחוד לאיזה צורך דרושים הם הבירורים הפרטיים והעובדות המדויקות. וכי דורשים אנחנו לדון את העבריינים על העבר, הרי אין אנו חפצים כי-אם שלימים הבאים יהי'[9] כבוד הדת נשמר באה"ק[10], וע"ז[11] צריכים העסקנים הנאמנים לדגל תורת ד' לרכז את כחותיהם.

ע"כ[12] איזה ערך נכבד יש לנו בענין שכבר עבר. נתאמץ נא, כי להבא לא יהינו הבאים לעסוק בישוב אי"י[13] לחלל את הקודש, ושהמורים לא יתיחשו בשלילה וקלות ראש לכל עניני הדת, - אז נשכח את הראשונות. ע"כ אוכל אנכי מצדי רק להבליט את הדברים היסודיים, שאנו צריכים לדרוש ולהשתדל שיתמלאו בכבוד ובדרך שלו'[14]. ובאמת כבר נסיתי, שכל מה שדורשים בדרך כבוד ושלו'[15] מתמלא יותר ממה שדורשים בדרך קנטוריא, המעורר התרגזות.

ואלה הן תביעותינו העקריות: א) הפועלים לא יחללו שבת ויו"ט[16], בשום עבודה השייכת להישוב, ולא יהינו לחלל את קדושת הימים בפרהסיא בשום דבר. אין לשער כמה יכאב הלב כשבאים לעיר המון

פועלים בשויו"ט[17], במקליהם ותרמיליהם, כאילו ח"ו[18] אין קודש לישראל. ב) בבתי-הספר צריך שישרור רוח דת קודש, וק"ו[19] שלא יראה בהם זלזול קדושתה אחד הענינים שהם זלזול קודש, הוא למוד כה"ק[20] בגילוי ראש, שצריך להסיר מנהג מקולקל זה בכל עז ג) המינים הבנים והבנות, צריכים להתבדל במחלקות מיוחדות. אין שיעור להקלקלה החינוכית, הבאה ע"י[21] איחוד בלתי-טבעי זה בבתי-ספרינו, לקטנים וגם לגדולים. ד) התנ"ך[22], וביותר גוף התורה, לא יהי' נלמד ע"פ[23] הבקרת החפשית, [ביקורת המקרא] שפרצה כל גדרי המסורת והשחיתה את מקור הנועם של הקדושה הדתית והלאומית של ישראל, לא פחות ממה שקלקלה את האמת המדעית.

עתה נדבר ע"ד יסוד בי"ס[24] למורים ולמורות, הנחוץ לנו מאד. לעת-עתה אין לנו שום דבר גמור מן המוכן. אמנם חזקה היא תקותי, ברוח ד' אשר על עמו, שנוכל: כאלה כעת. כי מאז באתי לא"י[25] והחילותי לעזור להסתדרות חינוכית, יהדותית-נאמנה תרבותית עד עתה צעדנו הרבה לפנים ב"ה עפי"ז[26] נוסד ה"תחכמוני", [בית הספר "תחכמוני" ביפו, של תנועת המזרחי] נתקשרו בתי הת"ת[27] שבמושבות שהיו עומדים להתמוטט ולאבד. את כל ערכם, עם מורים ומנהלים בעלי מדע ויהדות מאשכנז, שהם הולכים ומתפתחים באי"י ע"פ הצביון של תחיית האומה, המפעם בה בכל עז. ועתה כבר יש לנו התחלה קטנה, שצריך להרחיבה. ד"ר[28] מ. אוירבאך בפ"ת[29], [ד"ר משה אויערבך, מחנך בפתח תקוה] מחנך איזה צעירים למורים תחת פיקוחו. ביסוד ה"תחכמוני" פה הנני מקוה ג"כ[30] להכניס תוכן-כזה. ואנו צריכים לאגד יחד את המורים הדוגלים בשם התחיה הלאומית-דתית. באיגוד מודרני מסודר, ושום דבר חוץ מההפקרות וזלזול קודש אין אנו חפצים להזניח מכל ארחות הפדגוגיה הארצישראלית החדשה. מהחומר הנמצא אנו צריכים ליסד בי"ס למורים, שהם יודעים את תעודתם, ואח"כ[31] נוכל לגשת ליסוד בי"ס למורות, וע"ז כמעט אין לנו חומר כלל לע"ע[32], וצריכים לברא כמעט יש מאין.

אבל נצני תקוה ישנם גם ע"ז[33]. ונדבר בנדון זה בע"ה[34] במכתבים הבאים.

הפרוגרמה של ה"תחכמוני" אצוה לשלח לכבודו. תחזקנה ידיו לעבוד לטובת המוסד הזה, שיש לו תקוה של עתיד גדול בחיי עמנו ההסתוריים בארץ אבות.

ע"ד הפועלים, היה ראוי מאד לעשות תעמולה, שיבואו פועלים צעירים בעלי כח עבודה מחומשים ברעיון התחיה באש קודש דתיים לאומיים. והם היו יכולים להכריע את הכף של העבודה העברית, באי"י בכלל ובמושבות בפרט, לצד ישראל. פרטי הדברים גם עד"ז[35] במכתבים הבאים בע"ה.

כבודו נגע בדבריו בדרך-אגב בפצע, בספרות שנכבשה תחת יד מהרסי נשמתנו היסודית. הנה גם ע"ז יש לנו תקוה, ליסד במה מדעית-ספרותית דתית-לאומית, ע"י קיבוץ הכחות הרוחניים ההולכים ומתאספים לאטם באי"י. אבל ענין זה ארוך מאד, צריך לבאר בו פרטים רבים, שאין הפנאי מסכים לזה, ע"כ גם זה יונח לנו לזמנים אחרים ברצות ד'.

הנני חותם בברכה וברגשי כבוד וידידות

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. הר"ר - הרב רבי שם שמתחיל באות ר (כגון ראובן / רפאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. ז"ל - זכרונו לברכה
7. ע"ד - על דבר
8. בא"י - בארץ ישראל
9. יהי' - יהיה
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. וע"ז - ועל זה
12. ע"כ - על כן
13. א"י - ארץ ישראל
14. שלו' - שלום
15. ושלו' - ושלום
16. ויו"ט - ויום טוב
17. בשויו"ט - בשבת ויום טוב
18. ח"ו - חס ושלום
19. וק"ו - וקל וחומר
20. כה"ק - כתבי הקודש
21. ע"י - על ידי
22. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
23. ע"פ - על פי
24. בי"ס - בית ספר
25. לא"י - לארץ ישראל
26. עפי"ז - על פי זה
27. הת"ת - התלמוד תורה
28. ד"ר - דוקטור
29. בפ"ת - בפתח תקוה
30. ג"כ - גם כן
31. ואח"כ - ואחר כך
32. לע"ע - לעת עתה
33. ע"ז - על זה
34. בע"ה - בעזרת השם
35. עד"ז - על דרך זה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' כסלו תרע"ב - יפו **נמען:** הרב ברוך מאירס, אב בית דין חיפה

הרב קוק רוצה לתקן את מצב הדת, אבל אין לו עדיין סדר. אספות כאלה בעבר הותירו ריקנות, כי הנאספים באים בלב חם בלי דעה וחשבון, ופוסלים כל הצעה מחושבת שנראית סותרת את הרגש. הרב קוק גם חושש שהזקנים יתרעמו אם הרב קוק יהיה הקורא לאספה.

עיקרי הדברים

- ביקורת על אספות בלי חשבון.
- החשש מתרעומת הזקנים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' כסלו תרע"ב[4].

לכ' ידי"נ[5] הרב הגאון החו"ב[6] אוצר תו"י מו"ה[7] ברוך מרקוס[8] [הרב ברוך מאירס (מרקוס), רבה של חיפה] שליט"א[9] האב"ד[10] דעה"ק[11] חיפה ת"ו, שלו'[12] וברכה,

הגיעוני מכתבי כת"ר[13] היקרים, ומאד אשתוקק ג"א[14] לעשות איזה צעד לתיקון המצב המורה מאד. אבל יאמין לי, ידידי, שאין לי ע"ז[15] לעת עתה שום סדר. אנכי ראיתי את התוצאות של אסיפות כאלו בימים שעברו, ולדאבון רוחי השאירו רושם מדאיב וריקות מחלטת. סבת הדבר הוא מעוט ההסתכלות והעיון בדבר מצד רוב הנאספים, שבאים רק עם לב חם ורגש של יראת שמים, אבל לא עם דעה וחשבון להוציא דבר מעשי אל הפועל, ולא עוד אלא אם מציעים איזה דבר בחשבון, והוא מתנגד לפעמים לרגש החום שבלב, אז מיד מבטלים את הענין, אע"פ[16] שדוקא ע"פ[17] אותו התוכן, יכולים דברים גדולים וקדושים להעשות, מה שיהיו בסיסים לקדושת ההרגש וחום הלב הכשר המקודש ביראת ד' טהורה.

וביחוד איני בטוח כלל שלא יתרעמו הזקנים שי'[18], אם אהיה אני הקורא לאסיפה. אע"פ שמסופקני אם גם הם יקראו, אבל הרי המצב כך הוא. השם ית'[19] יאר עינינו להמציא איזה דרך ועצה טובה, לישר מסילה לשאר עמו, על אדמת הקודש, ע"פ התורה והמצוה.

אם ד"ר[20] אויערבאך נ"י[21] יזמינני למסע, [ד"ר משה אויערבך, מחנך בפתח תקוה] קרוב הדבר שאסע עמו בל"נ[22], אבל לע"ע[23] עדיין לא קבלתי ממנו ידיעה בזה.

והנני בזה ידי"ע[24] חותם ברכה ומצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו ולרוממות קרן תורתו על אדמת קדשו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ב – השנה תרע"ב (1911/1912)
5. לכ' – לכבוד
6. ידי"נ – ידיד נפשי
7. החו"ב – החריף ובקי
8. מו"ה – מורנו הרב
9. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. האב"ד – האב בית דין
11. דעה"ק – דעיר הקודש
12. שלו' – שלום
13. כת"ר – כבוד תורתו
14. ג"א – גם אני / גם אנו
15. ע"ז – על זה
16. אע"פ – אף על פי
17. ע"פ – על פי
18. שי' – שיחיה
19. ית' – יתברך
20. ד"ר – דוקטור
21. נ"י – נרו יאיר
22. בל"נ – בלי נדר
23. לע"ע – לעת עתה
24. ידי"ע – ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תרע"ב - יפו **נמען:** הרב ישראל אבא ציטרון, אב בית דין פתח תקווה

נחוץ לייסד תלמודי תורה בגליל, אבל מכתב לרבנים לא יספיק. יש להתייעץ עם ד"ר אויערבך ועם האגודה מפרנקפורט ומהמבורג. נוסדה 'אגודת התרבות הישראלית', ובכוונתו לאחד את 'תחכמוני' ואת 'נצח ישראל'. אחר כך יפנו במכתב גלוי לגולה, כדי לחנך בגליל כפי שנעשה ביהודה.

עיקרי הדברים

- תלמודי תורה בגליל.
- איחוד 'תחכמוני' ו'נצח ישראל'.
- 'אגודת התרבות הישראלית'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' שבט תרע"ב[4].

לכ'[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7] החה"ש[8] אוצר תו"י[9] טהורה מו"ה[10] ישראל אבא ציטרון שליט"א[11] האב"ד[12] דמושבה פ"ת[13] ת"ו,

שלו'[14] וברכה באה"ר[15],

יקרת מכתבו מיום ה' דנא הגיעני. ע"ד[16] נחיצת הענין להחל כעת ביסוד ת"ת[17] בגליל [ייסוד תלמוד תורה בגליל] אין שום ספק. אבל הדרך להוציא את הענין הגדול הזה, הדורש הוצאה גדולה, ע"י[18] מכתב נשלח לרבנים, - אין מספיק. וצריכים אנו להתישב בזה עם ידידנו הד"ר[19] אויערבאך [ד"ר משה אוירבך, מנהל בית הספר "תחכמוני" ומראשי "אגודת ישראל"] נ"י[20], איך להתחיל לבא בדברים עם האגודה הפפטי"ת[21]. ואני חושב שצריך לאגד ג"כ[22] לזה את ראשי ה"תחכמני" שבהמבורג כעת. ויחד עם זה נחל בע"ה[23] בפעולה. אמנם אם היקר הר"מ[24] דיסקין נ"י חפץ להדפיס מכתב מעורר, בתור איש יודע את מצב הענין לעומקו, הדבר נאה מאד, אבל א"א[25] לצרף לזה תכונה מעשית של קביעות ועד ואדרעסע לכספים, כ"א[26] ע"י הסכמה כללית מהכחות העובדים יחד עמנו, בתיקון החינוך ע"פ[27] יראת שמים, באימוץ הדברים המוכרחים לצרכי הזמן כדי להחזיק מעמד נגד הזרם ההורס.

והנה פה נוסדה אגודה בשם "אגודת התרבות הישראלית", מכוונת לשם הרמת דגל דת קודש, בכל האמצעים שהזמן מרשה, כדת תוה"ק[28] נקוה שילוו לנו כחות רבים. וכמובן יהיה כת"ר[29] ג"כ מראשי העובדים בקודש. נקוה שלשבת הבע"ל[30] יבואו, לשם הרחבת האגודה צירים לפ"ת[31]: דירקטור שלזינגר [מנהל בית הספר "תחכמוני" ביפו] ועוד איזה נכבד. אחת מהעבודות למטרת האגודה הנ"ל[32] הועדתי, את האחדות הרשמית של אלה שני הכחות העובדים בקודש, לשם הגנתה של היהדות הנאמנה, ה"תחכמני" ו"נצח ישראל". [בית הספר "נצח ישראל" בפתח תקוה] וכשיעלה הדבר בידינו בע"ה כתקותי, אז נוכל לפנות במכתב גלוי, לכללות הגולה ולגדולים הפרטיים העומדים בראשם, לגשת אל העבודה של

הרמת דגל החנוך הנאמן לד' ותוה"ק[33] בגליל, כפי אותה התכנית אשר נתמחתה ביהודה, ע"י עבודתו הנאמנה של חביבנו רב הפעלים ד"ר[34] אויערבאך שי'[35].

יקח נא גם כת"ר דברים בזה עם הד"ר הנ"ל נ"י ויודיעני בטובי את השקפתו הטובה בענין זה.

והשי"ת[36] הבוחר בארץ חמדה יעזרנו להקים עדות ביעקב ותורה בישראל [תהלים עח, ה] בנחלת ד'.

והנני חותם בברכה וידידות כנה"ר[37] ונפש ידי"ע[38] דוש"ת[39] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. החה"ש - החיים והשלום
9. תו"י - תורה ויראה
10. מו"ה - מורנו הרב
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. האב"ד - האב בית דין
13. פ"ת - פתח תקוה
14. שלו' - שלום
15. באה"ר - באהבה רבה
16. ע"ד - על דבר
17. ת"ת - תלמוד תורה
18. ע"י - על ידי
19. הד"ר - הדוקטור
20. נ"י - נרו יאיר
21. הפפטי"ת - ככל הנראה שגיאת סריקה של הפ"פית (הפרנקפורטית)
22. ג"כ - גם כן
23. בע"ה - בעזרת השם
24. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. א"א - אי אפשר
26. כ"א - כי אם
27. ע"פ - על פי
28. תוה"ק - תורתנו הקדושה
29. כת"ר - כבוד תורתו
30. הבע"ל - הבא עלינו
31. לפ"ת - לפתח תקוה
32. הנ"ל - הנזכר לעיל
33. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
34. ד"ר - דוקטור
35. שי' - שיחיה
36. והשי"ת - והשם יתברך

37. כנה"ר - כנפשו הרמה
38. ידי"ע - ידידו עוז
39. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' טבת תרע"ג - יפו **נמען:** פסק בסכסוך בחיפה

החלטה בסכסוך בין הרב ברוך מרקוס לרב יהושע בורק בחיפה: ענייני הדת רק בהסכמת הרב. בתלמוד התורה - העניינים הרוחניים בידי הרב, המעשיים בידי בורק, והמשותפים בהסכמת שניהם. ועד הכנה לסניף 'אגודת ישראל'. הרב יתפלל ביום חול בבית הכנסת הישן, ושלוש שבתות בחודש בחדש. זכויותיהם ייקבעו לפי שמירת השלום.

עיקרי הדברים

- הסדר סמכויות בחיפה.
- תלמוד התורה.
- סניף 'אגודת ישראל'.
- שמירת השלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' טבת תרע"ג[4]

אחרי אשר הציעו לפני הרב הגאון ר'[5] ברוך מרקוס, אב"ד[6] דעה"ק[7] חיפה [הרב ברוך מרקוס, רבה של חיפה] ת"ו והרב הנכבד מו"ה[8] יהושע בורק נ"י[9], את פרטי הדברים שנסתבכו במעמד העניינים בעה"ק[10] הנ"ל[11], הוחלטו אצלי ע"פ[12] דעת תורה ודעת נוטה [על פי דין תורה ושיקול דעת] אלה הפרטים המבוארים בזה:

א) כל דבר מעניני הדת לא יעשה בעיר בלא הסכמת הרב הגאב"ד[13] הנ"ל שי'[14].

ב) עניני הת"ת[15] [ענייני התלמוד תורה] יתנהגו ע"פ דעת הרב בהשתתפות הר"י[16] בורק נ"י, דהיינו כל העניינים הרוחניים שבת"ת[17] יעשו ע"פ דעת הרב, והעניינים המעשיים ע"פ דעת הר"י בורק, והעניינים שיש בהם עירוב משני העניינים הנ"ל יעשו ע"פ השתתפות שניהם והסכמתם האחדותית.

ג) ליסד ועד הכנה לסניף "אגודת ישראל", ["אגודת ישראל" נוסדה באותה שנה (תרע"ב), והרב קוק תמך בה בראשיתה] שמטרתו תהיה ג"כ[18] תיקון כל עניני הדת המקומיים. יסוד הועד יהיה ע"פ דעת הרב בשיתופו של הר"י בורק נ"י.

ד) הרב יתפלל בימות החול בביהכ"נ[19] הישן, ושלשה ימי ש"ק[20] בחודש, יתפלל בביהכ"נ החדש. רק כל שבת מברכים [השבת שלפני ראש חודש, שבה מברכים את החודש] יתפלל בביהכ"נ הישן, וזה המנהג ימשך עד שתהיה שעת הכושר לשנות בו לטובת השלום.

ה) כפי הזהירות של הצדדים הנ"ל, כבוד הרב והר"י[21] בורק בכל פרטי השלו'[22] המבוארים בזה, יתרבו או יתקמצו זכויותיהם ביחש להנהגת הת"ת ע"פ חות דעתי [על פי חוות דעתי] ודעת הרה"ח[23] ד"ר[24] משה אויערבאך [ד"ר משה אוירבך, מראשי "אגודת ישראל" ומנהל בית הספר "תחכמוני"] נ"י.

בכלל הנני מוצא חוב קדוש לכבוד נכבדי עדת ד' בעיה"ק[25] הנ"ל ת"ו, לחזק ולאמץ את מצב הרבנות בעדת קדשם, ולעמוד לימין הרב הגאב"ד הנ"ל בכל תיקוני התורה והמצוה, ותחזקנה ידיהם בעז ד', וכבוד הרב יעמוד לימין המחזיקים במעוז דת קודש, לעזרם בהשפעתו בכל הנוגע להרמת קרן התורה והיראה, ושניהם יחדו יעזרו בכל עז, לבצר את מצב השלו' בעיר הקודש הנ"ל, למען תפרח ותהיה לתפארת עם ד' בארץ חמדה. כ"ז[26] נעשה ע"פ החלטתי בהסכמת הצדדים הנ"ל ולאות אמת בעה"ח[27] אור ליום הנ"ל, פעה"ק[28] הנ"ל.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק יפו והמושבות תובב"א[29].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ר' - רבי
6. אב"ד - אב בית דין
7. דעה"ק - דעיר הקודש
8. מו"ה - מורנו הרב
9. נ"י - נרו יאיר
10. בעה"ק - בעיר הקודש
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. ע"פ - על פי
13. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
14. שי' - שיחיה
15. התו"ת - התלמוד תורה
16. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שבתו"ת - שבתלמוד תורה
18. ג"כ - גם כן
19. בביהכ"נ - בבית הכנסת
20. ש"ק - שבת קודש
21. והר"י - ו + הר"י: הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
22. השלו' - השלום
23. הרה"ח - הרב החסיד
24. ד"ר - דוקטור
25. בעיה"ק - בעיר הקודש
26. כ"ז - כל זה
27. בעה"ח - באתי על החתום
28. פעה"ק - פה עיר הקודש
29. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' ניסן תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק מתנצל על סגנון המכתבים, ודוחה את התיקון לאחר החג. לתיקון תרומות ומעשרות צריך מקור מימון להשגחה, נסיעות והדפסות. 'אגודת ישראל' הבטיחה, אבל זה יתעכב, ולכן הרב קוק מבקש מהורוויץ לממן בינתיים. אין טעם במאמרים פומביים; העיקר הוא שמירת השווקים, והרב ב' ידלר מתאים לכך. הרב קוק מבקש להשמיט מהמכתב משפט שעלול להחליש את הצורך בתעודות.

עיקרי הדברים

- מימון השגחת תרומות ומעשרות.
- שמירת השווקים.
- הרב ידלר כמשגיח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' ניסן תרע"ג[4].

כבוד חביבי ורחימי הרב המאוה"ג[5] אוצר הטוב והתושיה רב פעלים מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[7], שלו'[8] וברכה באה"ר[9]

מכתבי כת"ר[10] הנעלים והאחרון בצירוף הקבלות הגיעוני. ועל הראשון תחילה, יסלח לי ידי"נ[11] מר שליט"א ע"ד[12] הסגנון של המכתבים שהיה שלא כתכסיס הראוי, וחושב אני שהדבר מוכרח להתאחר עד אחר הרגל הק'[13] הבעל"ט[14], ובמשך הזמן נתישב בדבר לתקן הכל באופן היותר נאות, גם לפי כבוד חביבי כת"ר שי'[15] כמו כן אקוה לקחת דברים בבירור הענין של חנוך הפועלים עם מר אייזנברג, [אהרן אייזנברג, ממייסדי רחובות] ולסמן את הדבר בביאור הראוי בעה"י[16].

וע"ד[17] תיקון תרומ"ע[18], עיקר הדבר הוא למצא מקור להוצאת ההשגחה הנסיעות וההדפסות הנדרשות לזה. חשבתי שד"ר[19] אוירבך ימצא איזה נדיב יר"א[20] באשכנז שיקבל זה עליו, ולא עלה הדבר, רק חושב ש"אגדת ישראל" תעשה זאת, וכן הבטיח ר"י ראזנהיים [יעקב רוזנהיים, ממייסדי "אגודת ישראל"] נ"י[21]. אבל לדעתי יארך הזמן עד שיצא הדבר אל הפועל, ומה טוב הי'[22] אם יוכל כת"ר לקבל זה לפי שעה על חשבון לשכתו הנכבדה. למאמרים פומביים בענין זה איני רואה שום מטרה. עיקר הדרך לכבוש מצוה זו אינו כ"א[23] שמירת השוקים כאשר הונהג עד כה ב"ה פה, וביותר בירושת"ו[24], וזה אי אפשר בלא השגחה תדירית, והרב ר"ב ידלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י מוכשר לזה מאד, וראוי הדבר לבקש עבורו מקור לשכירותו כדי שלא יהי'[25] תלוי בדעת אחרים כ"כ[26], ויוכל לעבוד בשקידה כראוי במקצע דנא.

ממכתבי אפשר להשמיט את הפיסקא [ראו (כרך ב', אגרת תקכא)] "ואינם יכולים כלל לעכב את בירור הכשרות הנדון ע"פ[27] רובא ורובא דרובא", כדי שלא להחליש את צורך התעודות.

מרוב הטרדא והעבודה הנני מוכרח לקצר, ואומר שלו' ושמחת הרגל ויתרון הכשרו, כנה"י[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. ידי"נ - ידיד נפשי
12. ע"ד - על דבר
13. הק' - הקטן
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. שי' - שיחיה
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. וע"ד - ועל דבר
18. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
19. שד"ר - שדוקטור
20. ירי"א - ירא אלקים
21. נ"י - נרו יאיר
22. הי' - היה
23. כ"א - כי אם
24. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
25. יהי' - יהיה
26. כ"כ - כל כך
27. ע"פ - על פי
28. כנה"י - כנפשו היקרה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח ניסן תרע"ג - יפו **נמען:** (ההתחלה חסרה)

על נסיעתו: הרב קוק יוכל לנסוע רק אם יימצא מימון, ומהרב הורוויץ לא שמע דבר. הרב קוק מקווה לדבר עם ד"ר אוירבך על תלמוד התורה במחנה יהודה. ברכה לחג.

עיקרי הדברים

- נסיעה תלויה במימון.
- תלמוד התורה במחנה יהודה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח ניסן תרע"ג[4].

שלו'[5] וברכה, מז"ט[6] ושמחה, לכבוד ידיד לבבי כנפשי הרב הגדול בכל

וע"ד[7] נסיעתי כמובן כשיהי'[8] היסוד להוצאה אוכל לדאוג להשלים, אבל בידים ריקניות הלא א"א[9]. ומהרב הורוויץ נ"י[10] לא נודע לי דבר מזה. ודי יעזרנו ע"ד[11] כבוד שמו והקמת ברית תוה"ק[12] באה"ק[13].

עם ד"ר[14] אויערבאך [ד"ר משה אויערבך, מחנך בפתח תקוה] נ"י אקוה לקחת דברים ע"ד הנהגת התי"ת[15] במח"ק[16], ואקוה שיתוקן הענין בעה"י[17].

והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[18], יחוג את החג הק'[19] הבעל"ט[20] בשמחת תורת אמת, ועז ד' וחדותו, כנה"ר[21] ונפש ידי"ע[22] דוש"ת[23] בכל לונ"ח[24],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. מז"ט - מזל טוב
7. וע"ד - ועל דבר
8. כשיהי' - כשיהיה
9. א"א - אי אפשר
10. נ"י - נרו יאיר
11. ע"ד - על דבר
12. תוה"ק - תורתנו הקדושה
13. באה"ק - בארץ הקודש
14. ד"ר - דוקטור
15. התי"ת - התלמוד תורה

16. במח"ק - במחזיקי הדת (בלונדון)
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. ואה"ר - ואהבה רבה
19. הק' - הקטן
20. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
21. כנה"ר - כנפשו הרמה
22. ידי"ע - ידידו עוז
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
24. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אלול תרע"ג - יפו **נמען:** ר' יעקב רוזנהיים ו'אגודת ישראל'

לפי ד"ר אוירבך, ועד פרנקפורט עומד לבטל את התלמוד תורה בחיפה. גם אם הנר כהה מול 'אבוקות' המהרסים, 'ניצוץ אחד' מחזק את הקרובים ומעורר את הרחוקים. חיפה היא 'אחד ממבצרי ההריסה' (בגלל הטכניון), ונסיגה משם תהיה צרה גדולה. אם יש צורך בקיצוץ, שיהיה בכל המוסדות, ולא ביטול מוחלט. ר' יהושע בורק נוסע להציל את המוסד.

עיקרי הדברים

- תלמוד התורה בחיפה בסכנה.
- כוחו של ניצוץ אחד.
- אין לסגת ממקום ההריסה.
- קיצוץ שווה ולא ביטול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד אלול תרע"ג[4]

לכבוד הרב הגדול, החכם המרומם מר יעקב ראזינהיים [הרב יעקב רוזנהיים, ממנהיגי "אגודת ישראל" בגרמניה] שליט"א[5] ולועד אגדת ישראל כולו, שלו'[6] וברכת השנים.

דאגה עמוקה גורמת לי לבא במכתבי זה לכבוד הדרתו. עבודתנו הקדושה לביצור היהדות הנאמנה באה"ק[7], בשדה החנוך, מוטלת כעת תחת סכנה של משבר נורא. מכבוד המנהל ד"ר[8] אויערבך שיחי'[9] הננו שומעים כמובן מטעם הועד הפ"פ[10], שהת"ת[11] בחיפה עומדת להתבטל. עד כמה פצע ספק זה את לבבנו, קשה לי למסור להדרת כבודו, גם אם אתאמץ בתנועות ספרותיות, עלינו לדעת' כי נרנו, אף כי למראית עין, באור כהה הוא דולק, לעומת אותן האבוקות ומדורות שמהרסי הדת מתגדרים בהם, [מתהדרים בהם] בכ"ז[12] לא יפול לבנו. יודעים אנו שניצוץ אחד מבית יוסף לאש [על פי עובדיה א, יח: "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה"] דוחה את כל המחשכים של אורות מתעים רבים, ובכל מקום שניצוצנו בוער, תקותנו שמה חיה וקיימת, פועלת על הקרובים לאמצם, ועל הרחוקים להעירם, שבכ"ז[13] מחאה קיימת יש כאן, נגד שיטת ההריסה של כל קדש ד'.

אבל אם חלילה ניתן לנרנו להכבה כליל, באחד המקומות, אשר כבר העלינוהו, אז נורא ואיום החושך, וחיפה, יש לדעת, היא אחד ממבצרי ההריסה. שמה צועדת היא ועתידה נכון לפניה, ברגל גאוה עוד יותר גדולה, כשתגבר התכונה הפוליטיכניקומית. [הטכניון בחיפה, שעמד אז להיפתח] ע"י[14] אור ד' נוכל לקוות להאיר על הכל, אבל גדולה היא הצרה, אם נאמר ונראה במעשינו, שבמקום שההתבצרות החפשית המהרסת עולה, משם אנו נסוגים. לדעתי אין לנו שום היתר, לא מצד הדין ולא מצד חשבון הנפש הפנימי, להרוס את הת"ת[15] בחיפה. הננו חייבים להחזיק את מעמדנו בה כמקדם ועוד ביתר שאת. אם

חלילה ההוצאה אינה מספקת צריך הקימוץ שיהיה ערכי על כל המוסדות שתחת ידינו, ולא לאפס כליל בית מקדש מעט [יחזקאל יא, טז] אשר כבר נתכונן, במקום שהוא כ"כ[16] דרוש ונחוץ.

להרבות דברים אין צורך לפני לב מלא יראה וחכמת לבב ככבוד מעלתו. הנה נוסע בזה הרב הנכבד מר יהושע בוראק נ"י[17], המסור מאז בכל כחו לביצור הת"ת שמה. במסירות נפש הוא נוסע להציל את מה שאנו מוכרחים להציל, להקים על עמדה את הת"ת באחת ערי הקודש, להעמיד ניר לתורת ד' [נר, מקום קבע (על פי מלכים א יא, לו)] בארצו. ואין לי שום ספק, שאתם טהורי לב וכבירי מעש, בכל כחכם תסעדוהו, והדבר יצא אל הפועל בעה"י[18] באופן היותר הגון, והת"ת[19] בחיפה תעמד ותשגשג לתפארת, ובהר הכרמל ישמע עוד הפעם קול גדול, ד' הוא האלקים, [מלכים א יח, לט, במעשה אליהו בהר הכרמל] כימי עולם.

ברגשי כבוד וברכה נאמנה וכוח"ט[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. ד"ר - דוקטור
9. שיחי' - שיחיו
10. הפ"פ - הפרנקפורטי
11. שהת"ת - שהתלמוד תורה
12. בכ"ז - בכל זאת
13. שבכ"ז - שבכל זאת
14. ע"י - על ידי
15. הת"ת - התלמוד תורה
16. כ"כ - כל כך
17. נ"י - נרו יאיר
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. והת"ת - והתלמוד תורה
20. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תריח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מרחשוון תרע"ד - יפו **נמען:** ד"ר משה אוירבך

בעניין מחאת ההורים ברחובות על ההברה: אם בגלל זה ייצאו תלמידים רבים, יש לוותר. אבל לא להקציף את הגבאים, ולכן הרב קוק מצרף מכתב אליהם.

עיקרי הדברים

- ויתור על ההברה אם יעזבו תלמידים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג מ"ח תרעדל"ת

כ'[4] ידי"נ[5] הרה"ח[6] ר"מ[7] ד"ר[8] אויערבאך [ככל הנראה ד"ר משה אויערבך, מחנך יהודי-גרמני שעסק בארגון מוסדות חינוך תורניים בארץ] שליט"א[9], מנהל נצ"י[10] באה"ק[11] ת"ו, שלו'[12] רב.

גם אנכי קבלתי מחאה בח"י[13] ההורים, מובן שהננו חייבים לוותר, [על אמירת לימודי הקודש בהברה האשכנזית; ראו (כרך ב', אגרת תריט)] אם עי"ז[14] יצאו מאתנו המון תלמידים. אבל להקציף את הגבאים ג"כ[15] לא נכון, כי זה יזיק ליסוד הת"ת[16] להבא בעה"י[17]. ע"כ[18] הנני חושב שנכתב בזה להגבאים, שהם יראי ד' ות"ח[19], שכמונו יחשבו דרכים ויותרו לפחות כעת על ההברה, אם יראו שעי"ז[20] יצאו תלמידים שלנו לבה"ס[21] החיצוניים. והנני חותם בברכה ורב כבוד כנה"ר[22],

ידי"ע

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[23]. הנני מליט בזה את מכתבי להגבאים, אם ימצא כ"ת[24] להוסיף עליו דברים, או לחתום עליו כמו שהוא, כחכמתו ויראתו יעשה. הנ"ל[25]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ר"מ - ראש מתיבתא
8. ד"ר - דוקטור
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. נצ"י - נצח ישראל
11. באה"ק - בארץ הקודש
12. שלו' - שלום
13. בח"י - בחתימת ידי (ידם)
14. עי"ז - על ידי זה

15. ג"כ - גם כן
16. התי"ת - התלמוד תורה
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. ע"כ - על כן
19. ות"ח - ותלמידי חכמים
20. שעי"ז - שעל ידי זה
21. לבה"ס - לבית הספר
22. כנה"ר - כנפשו הרמה
23. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
24. כ"ת - כבוד תורתו
25. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח טבת תרע"ד - יפו **נמען:** ד"ר משה אוירבך

הרב קוק מתנצל על העיכוב בגלל 'עינוי נפש'. המצב בעקרון מחייב את בואו של אוירבך. היחס בין המורה צדק למלמד ר' ש' צריך תיקון, ואולי להעביר את המלמד. המלמדים לא יתערבו בענייני רכוש. התקבלה המחאה מרופין על שלוש מאות פרנק.

עיקרי הדברים

- המצב בעקרון.
- הפרדת מלמדים מענייני רכוש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח טבת תרע"ד[4]

כ'[5] ידי"ע[6] הרה"ח[7] ר"מ[8] ד"ר[9] אויערבאך שליט"א[10], שלו'[11] וברכה.

יסלח לי כת"ר[12], כי עברו ימים רבים ונתעכבה תשובתי. כי רבות מאד סבלתי ענות נפש באלה הימים, ד' ירחם, ולא נוסיף לדאבה עוד, ונזכה לעבוד את ד' יתי"ש[13] בשמחה ובטוב לבב לאוי"ט[14], ויראנו בישועתו וישועת כלל עם ד' בהר קדשו, לרומם קרן לתורה ולתעודה לשמחת לבב כל יראי ד' מצפי ישועתו.

ע"ד[15] המצב בעקרון [בתלמוד התורה שבמושבה עקרון] ת"ו, הנני משער שהכרח הוא שכ"ת[16] בעצמו יבא שמה. ואם ימצא צורך ג"כ[17] בבואי בל"נ[18] לא אמנע אי"ה[19]. המעמד ביחס הרב המו"ץ[20] שם עם המלמד ר"ש[21] מוכרח לקבל תיקון, ומה טוב הי'[22] אם נוכל להחליף אותו למק"א[23].

בבא שמה כ"ת[24] אקוה שהאישור ע"ד הקנין והגידור הכל יהי'[25] ע"ד היותר נאות. וכבר העירותי את כ"ת שראוי להזהיר למלמדים שלא יתערבו בעניני הרכוש, כי זו היא עבודה מסורה למי שההנהגה הכללית ת"י ככת"ר[26] נ"י[27].

מד"ר[28] רופין [ארתור רופין, מנהל "המשרד הארצישראלי"] קבלתי המחאה על שלשת המאות פרנקים, ובהזדמנות אמציאנה לידו אי"ה.

והנני בזה ידי"ע מוקירו ומכבדו באה"ר[29],

הק' אברהם יצחק ה"ק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש בעה"ק יפו והמושבות ת"ו

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. כ' - כבוד
6. ידי"ע - ידידו עוז
7. הרה"ח - הרב החסיד
8. ר"מ - ראש מתיבתא
9. ד"ר - דוקטור
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. שלו' - שלום
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ית"ש - יתברך שמו
14. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
15. ע"ד - על דבר
16. שכ"ת - שכבוד תורתו
17. ג"כ - גם כן
18. בל"נ - בלי נדר
19. אי"ה - אם ירצה השם
20. המו"ץ - המורה צדק
21. ר"ש - רבי שמעון
22. הי' - היה
23. למק"א - למקום אחר
24. כ"ת - כבוד תורתו
25. יהי' - יהיה
26. ככת"ר - ככבוד תורתו
27. נ"י - נרו יאיר
28. מד"ר - מדרש רבה
29. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת נוספות ו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב מנחם אב תרע"א - רחובות **נמען:** תקנות תלמוד התורה ברחובות

ההנהגה הפנימית בידי המנהל, והחיצונית בידי הגבאים. התוכנית נכתבת על ידי המנהל ומאושרת על ידי הגבאים, ובמחלוקת מכריע הרב. אזהרות למלמד ניתנות בכתב, ובענייני איכות הלימוד דרך המנהל. קבלת מלמד וסילוקו בהסכמת שניהם.

עיקרי הדברים

- חלוקת סמכויות.
- הכרעת הרב.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזה"י[1] כ"ב מנ"א[2] תרע"א[3]

בישיבתינו יום הנ"ל[4], נגמרו אצלנו בע"ה[5] אלה התקנות בנוגע להנהגת הת"ת[6] דפה רחובות ת"ו[7].

א. ההנהגה הפנימית מסורה היא להמנהל, והחיצונה מסורה להגבאים.

ב. הפרוגרמה נערכת מהמנהל, ומתאשרת מהגבאים. ההערות מצד הגבאים על פרטי הפרוגרמה, שלא יושוו בין המנהל והגבאים, יוגשו אל הרב להכריע.

ג. הגבאים שומרים שלא יצאו התלמידים מסדר הפרוגרמה.

ד. כשאחד המלמדים פושע בחובתו, מעיינים הגבאים במושב מיוחד בענין זה, ושולחים בכתב את אזהרתם להמלמד שיתקן את המעוות, והעתקת האזהרה תשולח להמנהל.

ה, אם הפשיעה היא תלויה באומד, בכמות הלימוד או באיכותו, ישלחו הגבאים תחילה את תוכן האזהרה להמנהל, ואם יסכים גם המנהל עליה תשולח להמלמד.

ו. סילוקו של מלמד, והתקבלותו, צריכה הסכמת המנהל והגבאים ביחד.

כ"ז[8] הסכמנו בע"ה בהסכמה אחת והחלטה גמורה, ובעה"ח[9] אור ליום כ"ב מנ"א הנ"ל פה רחובות ת"ו,

נאום אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

ונאום צבי הירש קאהאן

ונאום איסר ענטין

ונאום הקי' משה אויערבך [ד"ר משה אויערבך, מנהל תלמוד התורה]

ונאום אברהם יחזקאל ראבינאוויץ

1. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
4. הנ"ל - הנזכר לעיל
5. בע"ה - בעזרת השם
6. התו"ת - התלמוד תורה
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. כ"ז - כל זה
9. ובעה"ח - ובאתי על החתום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הוראות לשליחת כסף לבתו בארץ דרך הרב הורוויץ, ד"ר לוין או ד"ר אוירבך. ברכה לשבועות. ברכת מזל טוב על שחרורו של ד"ר הרץ.

עיקרי הדברים

- דרכי העברת כסף.
- ברכה לשבועות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג, סיון עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], הננו מתחזקים בשם ד' עושה נפלאות, שומר הברית והחסד, שיפליא חסדיו עמנו, ועם כל יקירי נפשנו, ועם כל עמו בית ישראל, ויגונן ויציל אותם מכל פגע ומכל אסון ונזק בזמן הנורא הזה, ברב חסדו.

כשתקבל הכסף תשלח ע"פ[4] אדרעססא היותר בטוחה, אולי כדאי לשלח להרב הורוויץ, או לד"ר[5] לוין או לד"ר אויערבאך, [ראו (כרך ב', אגרת תקפד), (כרך ב', אגרת תריח)] שהם ימסרו את הכסף לבתי תחי'[6], [בתו של הרב קוק, שנשארה בארץ; ראו (כרך ב', אגרת תשלד)] והיא תתנהג בהם כפי הדרוש. אם יזכנו השי"ת[7] לקבל מהם קבלה, נקוה להתאמץ לשלח סכומים יותר חשובים ולפעמים יותר תדירים.

מרוב טרדא נפשית קשה לכתוב הרבה. הננו עומדים הכן לקבל בהדרת קודש את החג הקדוש, יום זמן מתן תורתנו הבע"ל[8], ואור תורת חיים, ואהבת חסד, יאיר צור עולמים על כל אפסי עולם, ומהרה ישמע קול שמחה, קול פדות וגאולה, רוח והצלה, לשאר עם ד', ולחבל נחלתו, ויראו עינינו וישמח לבנו בישועתו באמת.

והי'[9] זה שלו'[10] וברכה ושמחת הרגל וכט"ס[11] כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[12],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ברכת מז"ט[13] בהודות לד' על פדותו של אהובנו היקר הרב ד"ר[14] הערץ שי'[15], ודר"ש[16] באה"ר[17] לו ולכ' ידידנו הרה"ג[18] הנעלה ד"ר א' שליט"א, וכל בני ביתו היקרים ישאו ברכה מאת ד', ושמחת יו"ט[19] וכט"ס.

ידי"ע הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"פ - על פי

5. לד"ר - לדוקטור
6. תחי' - תחיה
7. השי"ת - השם יתברך
8. הבע"ל - הבא עלינו
9. והי' - והיה
10. שלו' - שלום
11. וכט"ס - וכל טוב סלה
12. כה"י - כנפשו היפה
13. מז"ט - מזל טוב
14. ד"ר - דוקטור
15. שי' - שיחיה
16. ודר"ש - ודורש שלום
17. באה"ר - באהבה רבה
18. הרה"ג - הרב הגאון
19. יו"ט - יום טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור ליום ב' דראש חודש אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בזמן שהותו בהרוגייט העבודה כמעט לא התקדמה, אבל הרב ד"ר יונג דרש בכמה בתי כנסת, ונשלח מכתב חוזר בחתימת שניהם למנהלי בתי הכנסת בלונדון. הרעיון ללשכה בציריך נכון. מלבד ייסוד ההסתדרות יש לחזק את תלמודי התורה במושבות ואת בית המדרש למורים ולמורות שהחל ד"ר אויערבאך. היחס ל'אגודת ישראל' דומה ליחס בין 'כל ישראל חברים' לציונות, אלא שהם מקווים להתאחדות. יש להסביר לתמהים על עיכובו בחוץ לארץ שהרב קוק מחכה לרגע שיוכל לשוב, ובינתיים עליו לפעול לטובת הארץ. הרב קוק עומד להוציא קול קורא בחתימת רבנים, וראוי לתרגם הכול ללעז.

עיקרי הדברים

- דרשות הרב יונג ומכתב חוזר.
- לשכה בציריך.
- היחס לאגודת ישראל.
- העיכוב בחוץ לארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ב' דר"ח[2] אלול תרע"ח[3], האראגייטה.

בני מחמדי שליט"א[4], מכתבך היקר ומלא ענין הגיעני, לשמחת לבבינו. אמנם עדיין לא הרוית את צמאוננו לדעת משלומך וממצבך בפרטיות. נקוה שתמלא את כ"ז[5] במכתב העברי אשר הבטחת לנו, ב"ה על החוה"ש[6] אשר עמנו, כמו כן הגיעוני מכתבים מאה"ק[7], תל"י[8] על שלומם.

במצב הסתדרותנו, במשך זמן שבתי פה לא היתה העבודה יכולה כ"כ[9] להתקדם, בכ"ז[10] נעשה איזה דבר ע"י[11] סיוע של ידידנו הרב הד"ר[12] יונג [ראו (כרך ג', אגרת תתצט)] שדרש בכמה בתי כנסיות לטובת דגלנו, גם מכתב חוזר שלחנו בחתימת שנינו למנהלי בהכ"נ[13], שהם בלונדון כל אחד כעין קהלה בפני עצמה, ואקוה בע"ה[14] שרבים ילוו על מחנינו. יתן ד' ויחזק מעשי ידינו למען שמו וישועת עמנו וארצנו באור הקודש, העומד להגלות בהוד והדר בתוך המאפלים שהנגוהות מתפרצות מהם.

הרעיון ע"ד[15] יסוד לשכה בציריך נכון הוא בעיני, אם המצב לא יהי'[16] למפריע. חוץ מיסוד ההסתדרות, צריכים אנו לגשת ג"כ[17] לעבודה מעשית לחזק את מוסדות הקודש, ובתי הת"ת[18] במושבות וביה"ס[19] למורים ומורות שהתחיל ד"ר[20] אויערבאך נ"י[21] לכונן, וכעת עוסק בזה בדרך רשמי ידידינו ד"ר לוין נ"י. אמנם מובן הדבר, שראש לכל היא עבודת ההסתדרות עצמה והרחבת האידיאלים והתיאורים הרוחניים שבלמודיה, להכניס זרם של חיי קודש בעומקה של תנועת התחיה הלאומית, ולעורר את כל המעוז של קודש ד' הצפון וחבוי בה בכל צדדיה, גם במקום שהיא מתגלה בצורה פרועה, ולמען ציון לא נחשה ולמען ירושלים לא נשקוט [על פי ישעיהו סב, א] עד יצא כנגה צדקה וגו'[22].

היחש אל אגודת ישראל פשוט הוא, וזה מכבר חשבתי לכתוב בזה חוברת מיוחדה, לבטא את הרעיון שיפה נתבטא במכתבך, ע"ד ההשואה ליחש וערך של החכי"ח[23] והציוניות. [חברת "כל ישראל חברים" (אליאנס)] אמנם החילוק הוא בזה, שאלה השנים הם באמת מפורדים זה מזה, ואנו מקוים שההתאחדות ההדדית תהיה קבועה ביננו בע"ה, והמחשבות הנאצלות שיתפרסמו ע"י דגלנו הקדוש ירוממו ויאדירו בגודל ועוז את הופעתה של אגו"י[24] ג"כ.

ראוי לבאר להמתמיהים על עיכובי בחו"ל[25], שחלילה לי להתעכב אם רק תהי'[26] ההזדמנות של האפשרות לשוב לאה"ק[27], שאל זה עינינו צופיות בכל עת ובכל שעה ממש. אבל כל זמן שהננו מעוכבים מפני ההכרח עלינו לעשות לטובת המצב החומרי והרוחני של אה"ק[28] יחד בכל עוז. והאמצעי היותר הגון בזה הוא הגדלת האופי של הסתדרות קדשנו והשפעתה בעולם בצורת גדלה ותפארתה, שתחיש את ברכת ד' ברכת השלו'[29] בישראל ובאדם ותרומם את הנשמות בעילוי של קודש ועוז, ועל כל המפעלים החיצוניים ההולכים ונעשים לשם הבניה הלאומית תאיר היא באורה הפנימי, אשר יפיץ אור וחיי אמת על כל הפלגות בישראל ושם שמים יתקדש בעולם.

בקרוב בע"ה אקוה להו"ל[30] קו"ק[31] חתום מרבנים חשובים אחדים לטובת דגלנו. במכתב העבר כבר העירותיך, שראוי לתרגם את כל מה שנאמר בקו"ק[32] ובמכתבים ללעז ובגופן שלהם.

וד' יחזקך ויאמץ חילך לתו"ע[33] לשגב קרן ישענו ולתן עז לאלהים על ישראל גאותו, וד' יהיה עמנו ויכונן מעשי ידינו למען שמו בעבור עמו ונחלתו. והיה זה שלו'[34] כנה"י[35] ונפש אביך מצפה אשרך חותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. כ"ז - כל זה
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. מאה"ק - מארץ הקודש
8. תל"י - תודה לא-ל יתברך
9. כ"כ - כל כך
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ע"י - על ידי
12. הד"ר - הדוקטור
13. בהכ"נ - בית הכנסת
14. בע"ה - בעזרת השם
15. ע"ד - על דבר
16. יהי' - יהיה
17. ג"כ - גם כן
18. הת"ת - התלמוד תורה
19. וביה"ס - ובית הספר

20. ד"ר – דוקטור
21. נ"י – נרו יאיר
22. וגו' – וגומר (וכן הלאה בפסוק)
23. החכי"ח – חברת כל ישראל חברים (אליאנס)
24. אגו"י – אגודת ישראל
25. בחו"ל – בחוץ לארץ
26. תהי' – תהיה
27. לאה"ק – לארץ הקודש
28. אה"ק – ארץ הקודש
29. השלו' – השלום
30. להו"ל – להוציא לאור
31. קו"ק – קהילה קדושה
32. בקו"ק – בקהילה קדושה
33. לתו"ע – לתורה ולתעודה
34. שלו' – שלום
35. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב זאב יעבץ

'ירושלים' אינה מפלגה או כת, ואינה מבטלת שום התאגדות. בא הזמן שהתחייה הלאומית תתבלט מצד הקודש כמו מצד החול. מי שעוזר לבניין החול עשה דבר נשגב, אבל לא יצא ידי חובתו עד שיעבוד גם בבניין הקודש. בכללותן שתי העבודות קודש, אבל בפרטן מתחלקות לפי אופי המנהיגים. בנו הרצי"ה בפתח תקוה, ומשתתף בבית הספר למורים של 'נצח ישראל' שמנהל ד"ר לוין.

עיקרי הדברים

- לא מפלגה.
- קודש כמו חול.
- שתי עבודות לכל יהודי.
- הבן בפתח תקוה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2], יום ה' לחדש שבט תר"פ[3]

כ"[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] לתורה ולתעודה בישראל מוהר"ר[7] זאב יעבץ שליט"א[8]. שלו'[9] וברכה באהבה נאמנה.

מכתבו המלא חבת אמת וחכמת לב הגיעני, ומה יקרו לי אמריו המסולאים בפז. אמנם בעיקר הענין רחוק מאד הוא הרעיון שאנו מבטאים ע"י[10] שם "ירושלים" ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד, להבליט את צד הקודש בתחייה הלאומית] מלהיות איזה ענין למפלגה או כתה בישראל. אין אנו דורשים סוג אנשים מיוחד ולא שום ביטול לכל איזה התאגדות קיימת באומה. רק שהננו אומרים כי בא מועד שתחייתנו הלאומית, תהיה מתבלטת ג"כ[11] מצד הקודש שבה. לא פחות, באותה המדה שהיא מתבלטת מצד החול שלה. ולהחיות את התחיה הלאומית מצד ערך הקודש, צריכים אנחנו בעל כרחנו להרים איזה דגל, ולסדר איזה הסתדרות. אבל מה הדגל הזה מרמז ומה ההסתדרות הזאת שואפת רק חיזוק ידים לכל מה שהולך ונעשה בישראל, לשם תקומת תחייתנו הכללית על אדמת הקודש. הננו מכריזים ואומרים, שכל-זמן שאדם מישראל נתן את ידו לעזור לעבודת החול של בנין האומה על אדמתה, עשה אמנם דבר נשגב ונעלה.

אבל לא יצא עדיין ידי חובתו בשלמות, עד שיעשה גם כן כל מה שיש בכחו לעשות לשם עבודת הקודש של בנין האומה בארצה, על פי הערך של תחיית הקודש שלה. שהיא מוכרחת להעשות לתנועה מוכרת ומתפשטת, וזאת היא התנועה הירושלמית, דגל ירושלים, או הסתדרות ירושלים. ומחשבה כזאת רחוקה היא מלהיות מוגבלת בשום סיעה או מפלגה פרטית. מפני שהיא אומרת שאין לנו אדם מישראל שלא יצטרך לעבוד את ט"ו ב', ד"ה[12] מי. קו"א[13], עמ' פט', ד"ה וכן משמע. מצוה שכטי (עמ' שתי העבודות, עבודת החול ועבודת הקודש לשם תחיית עמו. ובכללותן הלא שתיהן קודש הן, אבל

בפרטיותן הן מתחלקות לקודש ולחול, כדי שיהיה אפשר לציין את האופי של המנהיגים והפועלים על אלה שני חוגי העבודה, כל חד וחד לפי הלך נפשו [כל אחד ואחד (ארמית)] וכשרונותיו.

הנני מנוע כעת מפני טרדות שונות מלהאריך כראוי לכבוד רב חביבי שליט"א. בני שי'[14] הוא כעת בפתח תקוה, נוטל הוא חלק בבית ספר למורים מטעם נצח ישראל, [בית המדרש למורים "נצח ישראל" בפתח תקוה] לידידינו ד"ר[15] לוין שהוא כעת מנהלו, כל משך הזמן שד"ר[16] אויערבאך נ"י[17] הוא שרוי בחו"ל[18]. והנני מקצר ואומר שלו', כנה"ר[19] ונפש ידידו עז. קשור באהבתו וצמא לדבריו המלאים אור ויושר לבב.

המצפה לתשועת ד' על עם קרובו וחבל נחלתו, במהרה בימינו בקרוב

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. ע"י - על ידי
11. ג"כ - גם כן
12. ד"ה - דיבור המתחיל
13. קו"א - קונטרס אחרון
14. שי' - שיחיה
15. ד"ר - דוקטור
16. שד"ר - שדוקטור
17. נ"י - נרו יאיר
18. בחו"ל - בחוץ לארץ
19. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו אלול תר"פ - ירושלים **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מכתבו הניח את דעתם. חכם ספרדי יושב אצלו בשאלה עמוקה בחושן משפט על צוואה, ולכן הרב קוק מקצר. מחר יבואו ד"ר אויערבאך וד"ר לוין, ויתייעצו גם על ענייני הרצי"ה.

עיקרי הדברים

- שמחה במכתב.
- שאלה בחושן משפט.
- התייעצות על הרצי"ה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2]. יום ט"ו לחדש [אלול] תר"פ[3]

בני מחמדי שליט"א[4] הגיענו מכתבך היקר, ישר חילך ששמחת אותנו. והנחת את דעתנו מדאגתנו לשלומך הטוב. יתן ד' ונזכה לראותך בתור האדם המעלה, בשמחה וטוב לב, עומד חסון ואמיץ לעבודת ד' ועם קרובו. הנני מוכרח כעת לקצר מאד, אחד מחכמי הספרדים יושב כעת אצלי ע"ד[5] שאלה עמוקה בעניני חו"מ[6], בצואה אחת, והענין מסתעף. ע"כ[7] אני מוטרד ואיננני יכול ג"כ[8] לעכבו הרבה. אקוה לכתב בקרוב בסידור קצת בע"ה[9].

ב"ה על מצב הבריאות הרגיל, חושבים שיבאו מחר ידידינו הד"רים אוערבאך ולוין, [ראו (כרך ג', אגרת תתכז)] נתישב עמהם ע"ד ענינך ג"כ, ד' יצליחנו, וינחנו בדרך ישרה, וירומם קרן עמו, ומהר הקודש תצא אורה ומשוש לכל הארץ כנה"י[10] ונפש אביך אסיר התקוה, לאור קודש צור ישראל ומגינו

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ע"ד - על דבר
6. חו"מ - חושן משפט
7. ע"כ - על כן
8. ג"כ - גם כן
9. בע"ה - בעזרת השם
10. כנה"י - כנפשו היקרה